

هدف‌های کتابخانه‌های عمومی در ایران بعد از انقلاب

پذیرش مسؤلیت کتابخانه‌های عمومی توسط وزارت ارشاد اسلامی، نویسنده را واداشت تا به امید جدی گرفتن خدمات کتابخانه‌های عمومی نظری به اهداف کلی این کتابخانه‌ها انداخته، هدفهای ویژه کتابخانه‌های عمومی را در چند کشور مختلف شرح دهم و با مروری بر هدفهای کتابخانه‌های عمومی در ایران پیش از انقلاب، دو پیشنهاد درباره هدفهای کتابخانه‌های عمومی در ایران بعد از انقلاب عرضه دارم.

دکتر محمدحسین دیبانی

هدفهای کلی کتابخانه‌های عمومی

بررسی اجمالی انواع هدفهای ضبط شده در متتهای کتابداری نشان می‌دهد که هدفهای کتابخانه‌های عمومی براساس دو طرز فکر بنیان نهاده شده است:

الف) هرچه کتاب، مجله و نشریات بیشتر کتابخانه بهتر؛
ب) هرچه رضایت خواننده بیشتر کتابخانه بهتر.
کتابخانه‌هایی که به طرز فکر اول اولویت داده‌اند همه کوشش خود را به کار می‌برند تا (۱) هرچه بیشتر کتاب، مجله، روزنامه و اسناد و مدارک تهیه کنند؛ (۲) هرچه بیشتر نیروی انسانی متخصص به استخدام درآورند و (۳) هرچه دقیق‌تر مجموعه خود را نظم دهند.

کتابخانه‌هایی که نظر دوم را ارجح دانسته‌اند همه کوشش خود

مَرْعِيٌّ عَلَى حَرْفِ عَبْدِ

را متوجه ارائه اطلاعات مورد نیاز به بهترین شکل و در مناسب‌ترین زمان می‌کنند. اهم فعالیت‌هایی که از طرز فکر دوم ناشی می‌شود عبارت است از: ۱) فراهم آوردن شرایط مناسب برای دسترسی مراجعان به کتابشناسی‌ها و فهرستها؛ ۲) فراهم آوردن شرایط مناسب برای دسترسی مراجعان به کتابها و مقالات؛ ۳) فراهم آوردن شرایط مناسب برای دسترسی مراجعان به آنچه می‌تواند معرفی و فهم محتوی اندیشه‌های مکتوب را تسریع بخشد (چکیده نویسی و غیره).

آنچه گفته شد مربوط است به ساحت نظر، اما در عمل نمی‌توان تسلط مطلق یکی از این دو دیدگاه را بر کتابخانه‌ای که توسط کتابدار به معنی حرفه‌ای کلمه اداره می‌شود مشاهده کرد. اینکه نظر اول یا نظر دوم و یا تلفیقی از آنها بر عملیات کتابخانه حاکم باشد به عواملی چند بستگی دارد. یکی از این عوامل عبارت است از فلسفه خاصی که تأسیس‌کنندگان کتابخانه به آن پایبندند. زیرا به چند مورد از این نوع طرز فکرها و هدفهای ناشی شده از آنها اشاره می‌شود:

براساس یکی از این نگرشها هر انسان به عنوان يك ارگانسیم و موجودی اجتماعی دائماً در تلاش است تا با به دست آوردن اطلاعاتی مربوط به محیط خود تعادلی در آن الگوی کلی که در درون خود ساخته برقرار کند. اطلاعات مورد نیاز برای برقراری تعادل مورد نظر از طریق منابع سه‌گانه زیر به دست می‌آید: مردم، وسایل ارتباط جمعی و کتابخانه‌ها. به عنوان مخازن فرهنگ و دانش مکتوب بشری. برپایه این طرز فکر هدفهایی که به فعالیتهای کتابخانه‌ها شکل می‌بخشد در رابطه با نوع و سطح فعالیتهای وسائل ارتباط جمعی و شرایط تحصیلی و فرهنگی جامعه‌ای که کتابخانه در خدمت آن است تعیین می‌گردد. به عنوان مثال هدفهای مطالعاتی و اطلاعاتی کتابخانه در يك محله فقیرنشین متوجه مطالبی است که پاسخگوی نیازهای فوری ساکنان آن محله باشد. به بیان دیگر، کتابخانه چنین محیطی می‌باید قادر به پاسخگویی سؤالاتی درباره واحدهای آموزشی ارائه‌کننده تعلیمات کوتاه مدت بیمارستانهای کم هزینه، مؤسسات خیریه، واحدهای بهداشت و تنظیم خانواده، امکانات استخدامی، قیمت روزانه ارزاق و غیره باشد.

براساس نظریه دیگری، کتابخانه‌ها می‌باید در تعیین هدفهای خود برآوردن پنج نوع نیاز را که سازمان دیگری مسؤول آن نیست در نظر داشته باشند. این نیازها عبارت‌اند از: نیازهای اطلاعاتی، نیازهای آموزشی، نیازهای حرفه‌ای، نیازهای فرهنگی و نیازهای

زمان فراغت. در چند سطر بالاتر به نوع اطلاعاتی که يك کتابخانه واقع در محله فقیرنشین ارائه می‌کند اشاره شد بنابراین شرح مجدد و توضیح بیشتر وظیفه پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی ضرورتی ندارد. آموزشی که کتابخانه‌ها، بویژه کتابخانه‌های عمومی، برعهده دارند نه اجباری است و نه قضاوتی به دنبال دارد. بنابراین لازم است بین این نوع آموزش که صرفاً بنا به خواست مراجعه‌کننده و به منظور کسب لذت و یا آگاه شدن از آنچه که وی قبلاً بر آن آگاهی نداشته انجام می‌گیرد و آنچه که آموزش رسمی انجام می‌دهد تفاوت قائل شد. علاوه بر این هدفهای آموزشی کتابخانه‌ها دربرگیرنده افراد در تمام سنین و مکانهاست. بدین شرح که چون آموزش رسمی فعالیتهای خود را به سنین مشخص و برای افرادی که به مؤسسات آموزشی مراجعه می‌کنند محدود کرده است، کتابخانه به عنوان نهادی آموزشی، می‌باید فعالیتهای آموزشی خود را متوجه افراد در سنین مختلف و افرادی که در مکانهای متفاوت چون کارخانه، بیمارستان، روستا، زندان و غیره ساکن و یا به کار اشتغال دارند بنماید. وظیفه فرهنگی کتابخانه‌ها متوجه فعالیتهایی می‌شود که موجب گسترش افق اندیشه و دید و فهم سریع امور می‌گردد. نمایش فیلم، ایراد سخنرانی، اجرای نمایشنامه، قصه‌گویی، تشکیل کنفرانسها و نمایشگاهها، تشکیل گردشهای علمی و فعالیتهایی از این قبیل انواع خدماتی است که بر غنای فرهنگی جامعه کتابخانه می‌افزاید. وظیفه حرفه‌ای کتابخانه فعالیتهایی را دربرمی‌گیرد که به بهتر انجام دادن کار، حرفه و شغل افراد می‌انجامد. تشکیل کلاسهای خیاطی، گلسازی و غیره را می‌توان از این گروه بشمار آورد. وظایف فرهنگی شامل فعالیتهایی است که علاوه بر اینکه رابطه نزدیکی با فرهنگ دارد، این خصوصیت را نیز داراست که افراد به هنگام انجام آن را کار تلقی نمی‌کنند. از جمله اعمالی که در این طبقه می‌گنجد فراهم آوردن وسائل و تجهیزات لازم برای ساختن انواع کارهای دستی است. براساس نظریه دیگری هدفهای کتابخانه می‌باید بر پایه چهار اعتقاد زیر تعیین شود:

۱. کتابخانه باید مجموعه‌ای متناسب با جامعه خود داشته

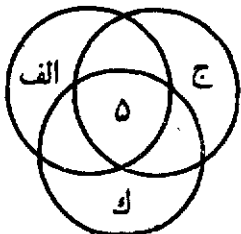
باشد؛

وقایع و حقایق دور بزند. در چنین صورتی کتابداران دیگر نگاهبانان کتاب نیستند بلکه نگاهبانان و مروجان اندیشه‌های موجود در کتابها هستند.

از آنچه تا به حال شرح داده شد چنین بر می‌آید که کتابخانه‌های عمومی برای سه نقش اساسی به وجود می‌آیند: الف) تهیه مواد مورد نیاز جامعه‌ای که کتابخانه در خدمت آن است از آنکه این نیازها هم اکنون موجود باشد و یا در آینده پیش آید؛ ب) سازمان دهی آن قسمت از دانش مکتوب بشری که بر پایه نیازهای بالقوه و بالفعل جامعه کتابخانه تهیه شده است؛ ج) در دسترس قرار دادن و عرضه کردن مواد تهیه شده به جامعه.

کمیت و کیفیت این سه وظیفه به چهار عامل بستگی دارد: (۱) شرایط فرهنگی، علمی، سیاسی و اقتصادی حاکم بر ساخت و تولید و توزیع انتشارات؛ (۲) طبیعت و ساخت نیازهای جامعه‌ای که کتابخانه برای خدمت به آن به وجود آمده است؛ (۳) دانش کتابداری؛ (۴) اثر متقابل سه حوزه فوق بر یکدیگر.

عوامل چهارگانه فوق دایره مطالعات و فعالیتهای روزانه کتابخانه‌ها را مشخص نموده و جهت می‌بخشد. در نمای شماره (۱) سه حوزه فوق‌الذکر به صورت دایره‌های الف (عالم انتشارات)، ج (جامعه کتابخانه) و ک (دانش کتابداری) مشخص شده است. نگاهی به این نما مشخص می‌کند که هدفها و چگونگی اجرای وظایف هر کتابخانه می‌باید بر اساس عوامل الف، ج و ک، بویژه اتکا و تأثیر متقابل این سه عامل (منطقه ۵) انتخاب و سازمان داده شود. مطالعه ویژگیهای این حوزه‌ها از بالا زمینه را برای نظریه پردازی جهت تعیین چرایی پدیده‌های کتابداری و کتابخانه‌ها فراهم می‌کند و مطالعه ویژگیهای این حوزه از پایین زمینه را برای تعیین بهترین روشهای انجام فعالیتهای آتی و روزمره کتابخانه مهیا می‌سازد.

نمای شماره (۱)

هدفهای کتابخانه‌های عمومی در سه کشور توسعه یافته و سه کشور در حال توسعه

پس از ذکر کلیاتی که کم و بیش در همه کشورها مورد توجه می‌باشند نظری به اهداف مشخصی که توسط کتابخانه‌های سه کشور توسعه یافته و سه کشور در حال توسعه تعقیب می‌گردند می‌اندازیم.

۲. مجموعه کتابخانه باید در دسترس باشد؛

۳. کتابخانه باید دسترسی به اطلاعات را تأمین کند؛

۴. کتابخانه دارای وظیفه آموزشی است.

فعالیهایی چون تعیین خط مشی انتخاب مواد، مطالعه جامعه کتابخانه، آشنایی با طرز کار و پیشینه ناشران، آگاهی از کارهای قبلی نویسنده، مطالعه نقد کتابها و غیره، فعالیتهایی است که از اعتقاد اول (مجموعه متناسب) سرچشمه می‌گیرد. دسترسی مردم به مجموعه کتابخانه در اقداماتی چون قفسه باز، شعبه‌های کتابخانه در مناطق دوردست، کتابخانه سیار، امانت بین کتابخانه‌ها و غیره صورت عملی بخود گرفته است. دسترسی به اطلاعات از طریق پاسخگویی حضوری و یا تلفنی تحقق می‌یابد و اعتقاد به وظیفه آموزشی کتابخانه به صورت آموزش غیررسمی بزرگسالان، همکاری با مؤسسه‌های آموزشی و تشکیل سخنرانیها و جلسات بحث و گفتگو ظاهر می‌یابد.

در مقابل نظرات فوق که مستقیماً به امور کتابخانه مربوط می‌شود، طرز فکرهای دیگری نیز درباره تعیین هدفها وجود دارد. به عنوان مثال به دو نمونه اشاره می‌شود. بر پایه یکی از این نظریات چون کتابخانه‌ها مستقیماً از طرف مؤسسه‌ها و واحدهای دولتی تأسیس و بودجه آنها توسط دولت تأمین می‌گردد، لازم است ارزشها و هدفهای پذیرفته شده توسط دولت در تعیین هدفها و فعالیتهای کتابخانه نقش اساسی داشته باشد؛ به بیانی دیگر کتابخانه می‌باید هدفهایی هماهنگ با هدفهای آموزشی فرهنگی و علمی دولت را دنبال کند.

نظریه دیگری وظیفه کتابخانه را حفظ و نشر هر چه بیشتر وقایع و حقایق می‌داند. طرفداران این نظر معتقدند که (۱) دولتها و سیاستمداران همه حقایق و وقایع مربوط به زندگی مردم را بیان نداشته بلکه تنها به ذکر آن چیزهایی می‌پردازند که از صافی عقیدتی آنها گذشته باشد؛ (۲) مؤسسات تجاری و بازرگانی در ایجاد نیازهای غیر واقعی ساعی هستند و (۳) وسائل ارتباط جمعی در تثبیت شرایط موجود می‌کوشند. به نظر آنان در هنگامی که بیشتر دستگاهها از طریق تبلیغات در تغییر و یا تثبیت اندیشه و رفتار و کردار مردم می‌کوشند فعالیتهای کتابخانه‌ها باید بر محور

الف) کشورهای توسعه یافته: کتابداران دانمارکی معتقدند که تحقیق، کلید پیشرفت و کتابخانه کلید تحقیق است. هدفهای کلی کتابخانه‌های عمومی دانمارک عبارت‌اند از تشویق مردم به مطالعه، کمک به آموزش رسمی و غیررسمی، کمک به فعالیتهای فرهنگی و تربیتی و عرضه اطلاعات. این هدفها در کلیه سطوح بزرگسالان و کودکان و دانش‌آموزان دنبال می‌شود.

کتابداران آلمان غربی معتقدند که مردم کشورشان باید تصویر هماهنگی از نیروهایی که تاریخ زمان معاصر و گذشته را شکل می‌بخشند در اختیار داشته باشند، بدین منظور کتابخانه‌های عمومی آلمان هدفهای زیر را دنبال می‌کند: (۱) تهیه امکانات و منابع به منظور آموزش و بازآموزی افراد؛ (۲) تهیه امکانات به منظور تقویت تفکر انتقادی مورد نیاز در دنیایی که افراد آن توسط اطلاعات درست و نادرست لحظه به لحظه بمباران می‌شوند؛ (۳) تهیه امکانات و منابع به منظور آگاه کردن مردم از جنبه‌های علمی و تکنیکی زمان و مکان محیط بر آنها.

بنابر اعتقاد کتابداران امریکا کتابخانه عمومی واسطه‌ای است میان علم و دانش و مردمی که به کتابخانه روی می‌آورند. وظیفه کتابخانه‌های عمومی است که الف) علم و دانش را در اختیار عالم قرار دهد و کتابخوان و کتابشناس را فاضلتر سازد؛ ب) دانش را به قشر محروم اجتماع که به کتابخانه و دانش خفته و نهفته در لابلای طبقات آن احتیاج دارد، ولی خود از آن نیاز بی‌خبر است برساند. گروههایی از این قشر عبارت‌اند از بی‌سوادان، کم‌سوادان، با سوادان بی‌علاقه به کتاب، نابینایان، معلولان، بیماران، بیماران روانی، زندانیان و کهنسالان.

ب) کشورهای در حال توسعه: هدفهای مورد توجه کتابخانه‌های عمومی چین به دو گروه تأمین نیازهای سیاسی و تأمین نیازهای اقتصادی کشور تقسیم شده است. این هر دو هدف از دو مسؤلیت اساسی ناشی شده که عبارت است از کمک به آموزش سیاسی مردم و کمک به بهبود افزایش تولید. بر این اساس کلیه شکل‌های سازمانی، فعالیتهای فنی و مالی و فیزیکی کتابخانه‌ها برای خدمت به این دو منظور نهائی شکل و سازمان می‌یابد.

کتابداران هندوستان پنج اصل کتابداری رانگاناتان را سرمشق خود قرار داده‌اند. اصل اول به نقش کتابخانه به عنوان واسطه بین مواد چاپی و جامعه کتابخانه تأکید می‌ورزد و اعلام می‌دارد که «کتاب برای استفاده است». اصل دوم بر فراهم بودن امکان دسترسی جویندگان به موادی که مورد نیاز آنها است اهمیت

می‌دهد و اعلام می‌دارد که «هر خواننده‌ای، کتابش». اصل سوم بر نقش کتابخانه به عنوان عرضه کننده آنچه که در کتابخانه موجود است اصرار می‌ورزد و اعلام می‌دارد که «هر کتابی، خواننده‌اش». بگونه‌ای که ع. ا. صابر می‌نویسد، اهداف کتابخانه‌های عمومی افغانستان عبارت است از: (۱) فراهم آوردن ابزارهای تحقیق و مطالعه؛ (۲) پاسخگویی به مراجعان؛ (۳) پاسخگویی به نیازهای آموزشی و مدنی و فرهنگی؛ (۴) تشویق مردم به مطالعه؛ (۵) پاسخگویی به سؤالات مراجعان؛ (۶) اشاعه اطلاعات.

هدفهای کتابخانه‌های عمومی ایران پیش از انقلاب

علی نیکسار می‌نویسد:

کتابخانه عمومی یک مرکز فرهنگی است.

کتابخانه عمومی یک مرکز تحقیق است.

کتابخانه عمومی محل مطالعه اکثر اهالی کتاب خوان شهر است.

مرتضی کوکی در پایان نامه فوق لیسانس خود نوشته است که وظایف کتابخانه‌های عمومی را می‌توان در دو جمله خلاصه کرد. «بر آوردن نیازهای جامعه به وسیله گردآوری اطلاعات موقتی در زمینه‌های مورد نیاز جامعه.» و «تشویق مردم و فرصت دادن به آنان برای آموزش و پرورش همیشگی خود». خانم انصاری می‌نویسد «ناگزیر هستیم جوانان را بهتر بشناسیم، نسلی است که فریاد می‌کشد ولی صدایش بجائی نمی‌رسد. بسیار تنها و متحیر بر سر دو راهی شرق و غرب قرار گرفته گوش به موعظه گران و سرگرم کنندگان فرا می‌دهد و نگاه می‌کند ولی آرام نیست و قانع نمی‌شود. احساس می‌کند در حال قالبی شدن است و در عین حال میل دارد خودش باشد. به نظر من مهمترین نقش کتابخانه همین جاست که در جهانی بظاهر واحد کثرت و تنوع عظیم و پایان ناپذیر به وجود آورد. کتابخانه خوب و فعال آنجاست که در این جستجو راه جوان را کوتاه نماید و حداکثر کتابهای مناسب را در اختیارش قرار دهد». نورالله مرادی «کتابخانه عمومی بمثابة دانشگاه مردم» را تبلیغ می‌کند و سرانجام از دیدگاه مقامات رسمی «کتابخانه‌های عمومی وسیله‌ای بوده‌اند برای ادامه تحصیلات غیر رسمی».

مربوط می‌شوند عبارت است از بندهایی از اصل دو و بندهایی از اصل سه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. اصل سوم می‌گوید که «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم همه امکانات خود را برای امور زیر بکار برد».^{۱۱}

بند ۲ از اصل سوم: «بالا بردن سطح آگاهی عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر» (توسعه و تقویت مهارتها)

بند ۳ از اصل سوم: «آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی» (یادگیری مهارتها)

بند ۴ از اصل سوم: «تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تاسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان» (خلق و ابتکار)

بند ۱۳ از اصل سوم: «تأمین خود کفایی در علوم و فنون، صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها» (خلق و ابتکار)

قسمت ب از بند ۶ اصل دوم: «استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها (جذب و انطباق)».

بر اساس بندهای ذکر شده از اصل دوم و سوم قانون اساسی، دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است تا همه امکانات خود را

برای نیل به اهدافی که ذکر شده به کار برد. راقم این سطور مفاهیم «یادگیری مهارتها»، «توسعه مهارتها»، «جذب و انطباق»، «خلق و

ابتکار» که محتوی هر بند را خلاصه می‌کند در انتهای هر بند قرار داده است تا بتواند در نمائی که بعنوان راهنما می‌تواند در تعیین

هدفهای کتابخانه‌های عمومی ایران مورد استفاده قرار گیرد بهره برد. این نما (شماره ۲) رابطه دوجانبه آموزش رسمی / غیررسمی

و فرهنگ و دانش مدون بشری را نمایش می‌گذارد و نشان می‌دهد که هر نوع آموزشی به نحوی با فرهنگ مدون بشری در

ارتباط دوجانبه است. بدین معنی که هر فردی بالقوه و یا بالفعل هم از فرهنگ مدون بشری استفاده می‌کند و هم بر فرهنگ مدون بشری

تأثیر می‌گذارد. کمیت و کیفیت بهره‌وری و بهره‌دهی هر فرد به عوامل چندی بستگی دارد. ذیلاً به یک عامل فردی و به یک عامل

اجتماعی مهم اشاره می‌شود:

نمای شماره ۲ مشخص می‌کند که برای دستیابی به هر یک از هدفهای چهارگانه مشخص شده در قانون اساسی هر فرد ناچار است که مستقیم (خود بخواند) یا غیرمستقیم (از دیگران که

خوانده‌اند بیاموزد) با فرهنگ و تمدن مکتوب چه به‌گونه‌ای

هدفهای کتابخانه‌های عمومی در ایران بعد از انقلاب

در مورد هدفهای کتابخانه‌های عمومی بعد از انقلاب هنوز نویسنده مطلبی نخوانده است جز اینکه در ماهنامه فجر که اداره

کل ارشاد اسلامی خراسان منتشر می‌کند آمده است که «کتابخانه عمومی سازمانی است که بزرگ و کوچک، پیر و جوان، فقیر و

غنی، بیمار و سالم باید بتوانند در آن کتابی درخور خود بیابند و از خدمات آن سازمان برخوردار شوند. امروز افراد جامعه درباره

مسائل اجتماعی و تربیتی و سیاسی اطراف خود در جهان هشیارتر و کنجکاوتر هستند؛ آنان به یک مرکز اطلاعات در هر زمینه احتیاج

دارند و این هدفی است که امروز کتابخانه‌های عمومی زنده واقعی برای نیل به آن کار می‌کنند».^{۱۲}

علاوه بر مورد فوق که مستقیماً هدفهای کتابخانه‌های عمومی را مشخص کرده است می‌توان از طریق مطالعه فعالیت‌های مربوط

به کتابخانه که بعد از انقلاب انجام شده است نتیجه گرفت که کتابخانه‌های عمومی موظف به فراهم آوردن امکانات برای

دسترسی همگان به فرهنگ مکتوب است. وجود بیش از ۱۲۶۰۰ کتابخانه عمومی که توسط جهادسازندگی تأسیس شده و

موضوعات کتابهای موجود در آنها خود تأییدی است بر این مدعا.^{۱۳} با مراجعه به کتابخانه‌های جهاد سازندگی و مشاهده صورت

کتابهای کتابخانه که معمولاً به دیوار نصب شده است مشخص می‌شود که این کتابخانه‌ها به گرد آوری و عرضه کتابهای دینی،

فرهنگی و اجتماعی بسنده کرده‌اند. به بیانی دیگر، هدفهایی که کتابخانه‌های عمومی جهاد سازندگی دنبال می‌کنند اشاعه فرهنگ

(به معنی اختصاصی آن) در سطح کشور است.

نبودن هدفهای مشخص برای کتابخانه‌های عمومی در ایران بعد از انقلاب، احتمالاً به دلیل بحث طولانی انتقال یا عدم انتقال

مسئولیت کتابخانه‌های عمومی به وزارت ارشاد اسلامی بوده است که سرانجام آثار قطعی شدن انتقال ظاهر شد و منتظریم تا با این

امر شاهد تحرك اساسی در کتابخانه‌های عمومی باشیم. نویسنده این سطور بر این باور است که هدفهای کتابخانه عمومی در ایران

بعد از انقلاب می‌باید از اصول قانون اساسی سرچشمه بگیرد. مهمترین این اصول که کاملاً به وظایف کتابخانه‌های عمومی

می‌کرد. درجه بندی فرهنگ و هنر می‌گفت که فرد ساکن در مراکز بخش بالقوه حق دارد به ۴ تا ۸ هزار جلد کتاب و فرد ساکن تهران به ۱۰۰۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰۰ جلد کتاب دسترسی داشته باشد^۱. هرگاه بخواهیم تنها همین دوگونه تبعیض مکانی و مالی را تعدیل کنیم که بنا به بند ۹ اصل دوم قانون اساسی دولت جمهوری اسلامی ایران موظف به تعدیل آن است^۲ چاره‌ای جز توجه جدی و اساسی به کتابخانه‌های عمومی نداریم. در تعدیل این دوگونه تبعیض باید دوگروه دخالت فعال داشته باشند:

۱. دولت بعنوان مسؤول توزیع عادلانه امکانات فرهنگی و علمی بین تک‌تک افراد اجتماع.
۲. انجمنهای کتابخانه‌ها و کتابداران به عنوان پاسخگویان به نیازهای فرهنگی ر علمی هر منطقه.

بدین ترتیب که دولت جمهوری اسلامی ایران یا مسؤولان منصوب شده از طرف آن، کمیت و کیفیت مجموعه و سایر امکانات اولیه‌ای را که باید در کلیه کتابخانه‌های ایران (صرفنظر از ویژگیهای محلی) وجود داشته باشد تعیین و نسبت به فراهم آوردن امکانات مالی و غیرمالی آن اقدام کند تا همه افراد مملکت بتوانند از دسترسی به کتابخانه عمومی در سطح حداقل مشخص شده بهره‌برند. براین اساس اولین و مهمترین هدف کتابخانه‌های عمومی این خواهد بود که حداقل امکانات مشخص شده توسط

دولت را برای دسترسی هر فرد ایرانی به فرهنگ مکتوب فراهم آورند. هدفهای دیگر کتابخانه‌های عمومی را میتوان با مطالعه نیازهای جامعه کتابخانه به کسب مهارتها، توسعه و تقویت مهارتها، جذب و انطباق و خلق و ابتکار و امکانات موجود محلی برای رفع این نیازها تعیین کرد. این وظیفه‌ای است که انجمن کتابخانه‌ها و کتابداران بردوش دارند. آنها باید ضمن بررسی نیازهای جامعه کتابخانه و بررسی امکانات موجود محلی که مهمترین آنها در نمای شماره ۲ ذکر شده است هدفهای اختصاصی کتابخانه‌های خود را مشخص، اولویتها را تعیین و امکانات محلی را در جهت دستیابی به آنها بسیج کنند.

در این مرحله از زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و تاریخی ایران مردم ما برای شناخت خود و جهان و برای قرار گرفتن در جای واقعی خود و گذشتن از مرحله غیرفعال و دیگر تصمیم‌گیر به جامعه‌ای اسلامی، صنعتی و متحول و خود تصمیم‌گیر بیش از هر زمان دیگری به دانشهای فرهنگی و علمی نیاز دارند. در اجرای این مهم بار اصلی بردوش کتابخانه‌های عمومی است. امید است که دولت جمهوری اسلامی و وزارت ارشاد اسلامی به این نکات توجه کافی نموده از امکانات و نیروهای انسانی موجود در راه واقعیت بخشیدن به رسالت فرهنگی و علمی کتابخانه‌های عمومی بهره‌برد.

۱۲. علی نیکسار. «تاریخچه کتابخانه‌های کاشان از قرن ششم تا عصر حاضر». نامه انجمن کتابداران ایران. زمستان ۱۳۵۱، ص ۸۶-۹۳.
۱۳. مرتضی کویکی. «تحقیق درباره مسائل کتابخانه‌های عمومی از نظر کیفی - بررسی دومنه از کتابخانه‌های عمومی تهران و مقایسه آنها با دو کتابخانه خارجی در ایران» (پایان نامه فوق لیسانس کتابداری دانشگاه تهران). ۱۳۵۷، ص ۴.
۱۴. نوش آفرین انصاری. «نامه سرگشاده به آقای شهردار». نامه انجمن کتابداران ایران. پائیز ۱۳۵۳، ص ۶۷-۸۲.
۱۵. نورالله مرادی. «کتابخانه عمومی، دانشگاه مردم». نامه انجمن کتابداران ایران. پائیز ۱۳۵۲، ص ۱-۳.
16. Syed Jalaloddin Haider. «Public Libraries in Iran.» U. N. E. S. C. O *Bulletin in Libraries* 28 (1974), P. 364-5
۱۷. اداره کل ارشاد اسلامی خراسان، اداره کتابخانه‌ها. ماهنامه فجر، گزارشی از فعالیتهای کتابخانه‌های عمومی استان ۱۳۶۰ شماره ص ۵.
۱۸. محمد حسین دبانی. «ضرورت آموزش کتابداری بعد از انقلاب». نشر دانش سال ۲، شماره ۲، ص ۴۰.
۱۹. ر. ک. به: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۲۰. ناصر مظاهری تهرانی و محمد هادی ققیبی. دانستنیهای کتابداری تهران، ۱۳۴۸، ص ۳-۴.
۲۱. مرتضی کویکی. منبع شماره ۱۳. بیوست شماره ۱.
۲۲. ر. ک. به: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

1. Gordon Stevenson. The Public Library in a communication Setting. *Library Quarterly*, 48 (1978), 393 - 415.
2. Mary Jo Lynch. Educational, Cultural and Recreational Services of the Public Library for Adults. *Library Quarterly*, 48 (1978) 476 - 487
3. W. boyd Rayward. «Introduction: The Public Lib--- a Perspective and Some Questions». *Library Quarterly*, 48 (1978), No. 2
4. Kenneth E. beasley. «Political Parametors Affecting Library Services». *Library Trends* 23 (1974). No. 2
5. Gordon Stevenson. «The Public Library in Communicating». *Library Quarterly*, 48 (1978), 393-415
۶. مهدی مجتبی. «شیوه امانت بین کتابخانه‌های دانمارک». نامه انجمن کتابداران ایران. پائیز ۱۳۵۵، ص ۲۹۹-۴۰۸.
7. Rudolf Joerden. «Public Library System of West Germany Since 1945.» In: *Libraries for the People*, edited by Robert F. Vollans. Great Britain, The Library Association, 1968. P. 238.
۸. پروانه بهار (خسرویور). «کتابخانه در خدمت محرومین اجتماع». نامه انجمن کتابداران ایران تابستان ۱۳۵۳، ص ۱۶۸-۱۷۶.
۹. تی. ما. جان. «کتابخانه‌ها در جمهوری خلق چین از سال ۱۹۴۹ به بعد». ترجمه عباس حری. نامه انجمن کتابداران ایران پائیز ۱۳۵۰، ص ۶-۱۶.
۱۰. فرخنده سعیدی. «پیدایش پنج اصل کتابداری و نشر آن در هند». نامه انجمن کتابداران ایران پائیز ۱۳۵۱، ص ۷۵-۸۴.
۱۱. ع. ا. صابر. «سیر تاریخی و تحول کتابخانه‌ها در افغانستان». نامه انجمن کتابداران ایران. پائیز ۱۳۵۴، ص ۳۰۹-۳۴۰.